

**CÂTEVA OBSERVAȚII ASUPRA VOLUMULUI
DE STUDII Z ISTORÎCINOHO MÎNULOHO
BUKOVÎNÎ: Zb. naukoviĥ statei, Cernivți, 1996, 250 p.**

Ștefan Purici

Sub egida Catedrei de Istoria Ucrainei și a Centrului Științific de Cercetări Bucovinene de pe lângă Universitatea de Stat "Iurie Fedkovici" Cernăuți, a ieșit de sub tipar culegerea de studii *Din trecutul istoric al Bucovinei*, în care sunt reunite 22 de articole ale cercetătorilor cernăuțeni.

A devenit tradiție în istoriografia ucraineană prezentarea trecutului provinciei istorice Bucovina (1775-1918) dintr-o perspectivă cronologică foarte largă: limita inferioară se situează în sec. IX-VIII î.e.n., iar cea superioară în anul 1996. Dar, ca de obicei, lipsesc studii care să reflecte istoria și civilizația acestui teritoriu în perioada ființării statului medieval Moldova.

Culegerea este inaugurată cu studiul prof. univ. dr. Gh. K. Kojoleanko **"Populația Bucovinei: succintă schiță etnografică"**, în care autorul face o expunere a evoluției etnice în acest spațiu geografic, din cele mai vechi timpuri până la 1990. Semnalând prezența omului primitiv cu 100.000 ani în urmă, autorul menționează că primul popor cunoscut în istorie, care "locuia la nord de Dunăre în sec. IX-VIII î.e.n., au fost geții", așezați pe "pământurile dintre Nistru și Don". De abia în sec. I e.n. la "nord de Dunăre apar dacii, popor care, probabil, a venit aici din Tracia, din Munții Rodopi". Cercetătorul ucrainean, urmând cu fidelitate, dar cu mai puțină tranșanță tezele lui A. Jukovski, îi consideră pe daci și geți ca fiind două popoare diferite, imputându-le romanilor confundarea acestor seminții cu dacii. Ținând cont de "realitățile" istorice, autorul semnalează popularea Banatului, Transilvaniei și Munteniei de către daci, în timp ce geții erau așezați în Bucovina (?) și Moldova. Totuși, prof. Gh. Kojoleanko conchide că populația autohtonă n-a fost exterminată de către romani în urma cuceririi Daciei, ci a fost supusă; o parte a dacilor și geților s-au retras în Carpați. Autorul consideră că cetatea Țețina de lângă Cernăuți reprezenta un punct de pază întemeiat de romani la hotarele de nord ale țării, reluând ipoteza că ostașii acestei garnizoane erau originari din localitatea Cecina, de pe râul cu același nume de lângă orașul italian Pisa.

Prezentând, în mod succint, marea migrație a popoarelor, cercetătorul cernăuțean notează că, de la mijlocul mileniului I e.n., în Bucovina se dezvoltă "culturile arheologice care mărturisesc caracterul slav al populației acestora", slavii devenind dintr-o dată "populație autohtonă" care convețuia cu migratorii.

Fără a aduce argumente, fie și cele vechi, etnologul apreciază că în secolele IX-XIV, teritoriul Bucovinei era parte integrantă a cnezatelor rusești, subliniind preponderența în acest spațiu a "satelor rusești vechi (recte ucrainene vechi). Numai în secolul al XIV-lea, continuă el, în cultura materială a populației din ținutul bucovinean se observă trăsături est-romane". Spre deosebire de alți istorici ucraineni, universitarul cernăuțean nu se îndoiște de intrarea teritoriului Bucovinei istorice în cadrele Statului Moldovenesc, chiar de la momentul întemeierii acestuia, dar consideră, în mod nejustificat, că "populația românofonă" a crescut doar pe contul coloniștilor și feudalilor moldoveni și români, care s-au așezat în vatra fostelor sate slave, devastate în timpul invaziilor tătaro-mongole.

Analizând raportul dintre români și ucraineni în ajunul anexării nord-vestului Moldovei la Austria, prof. Gh. Kojoleanko trage concluzia că, în ciuda "putemicului val de colonizare moldo-valahă", încă la mijlocul secolului al XVII-lea, "populația ucraineană predomina nu numai în partea de nord a Bucovinei, ci chiar și în unele regiuni din sudul acesteia, în special în districtul Suceava".

Ocuparea Bucovinei de către Austria a dus la un efervescent proces de fluctuație a populației. Autorul studiului prezintă date privind emigrarea autohtonilor de sub tutela noilor stăpânitori și

menționează o largă imigrare "a ucrainenilor din Galiția, a românilor din Transilvania, a moldovenilor din Principatul Moldovei, a rușilor de rit vechi (lipoveni) din pământurile austriece (sic!), a armenilor gregorienii din posesiunile turcești, a germanilor-protestanți din pământurile est-germane și poloneze", prezentând și unele cauze ale proceselor sus-menționate. În același timp, se subliniază că "la sfârșitul secolului al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea, în Bucovina, era predominant elementul etnic ucrainean, adică populația autohtonă a ținutului erau ucrainenii (...). Potrivit recensământului populației (?), în anul 1774 ucrainenii constituiau 69% din totalul populației provinciei", în timp ce "moldovenii și românii constituiau doar 26%".

Istoricul ucrainean "uită" să menționeze că autoritățile austriece n-au înregistrat etnia sau limba maternă a locuitorilor din provincia recent ocupată, singura sursă statistică care reflectă relativ corect structura etnică a populației la vremea respectivă fiind recensămintele efectuate de autoritățile locale împreună cu funcționarii țariști, în anii 1772-1773 și 1774, în timpul ocupației Principatelor de către armatele rusești.

Procese etnice care s-au derulat în Bucovina, din ultimul pătrar al secolului al XIX-lea până la 1940, sunt caracterizate de către prof. Gh. Kojoleanko ca fiind marcate de o intensă "românizare a ucrainenilor", evidențiindu-se și cauzele acestui fenomen, dar trecându-se sub tăcere fenomenele de germanizare și slavizare a bucovinenilor.

Universitarul cernăuțean vine și cu o teză pe cât de originală pe atât de neîntemeiată, lansând ideea unei Bucovine de peste graniță (Rusină), care ar reprezenta fostele județe Clichăuți, Grozincy și Nouasulița ale ținutului Hotin din Basarabia.

Stărnesc nedumerire, pe lângă faptul divizării conștiente a românilor în două "naționalități" - moldoveni și români - unele cifre incluse în tabelul nr. 1 Raporturile dintre grupurile naționale în Bucovina (regiunea Cernăuți) în anii 1930-1989. Dacă la recensământul populației de la 1930 s-au declarat ucraineni 29,14% din bucovinenii, prof. Gh. Kojoleanko include cifra de 49,4%, menționând că organele de statistică române au micșorat numărul populației ucrainene, iar etnia românească "includea, pe lângă români, o parte de ucraineni și moldoveni" (?).

Operând pe parcursul investigației, cu date nu totdeauna precise, care ar trebui să-i justifice apriori tezele, etnologul cernăuțean conchide că, în decursul istoriei, populația Bucovinei "a fost caracterizată de multietnicitate cu o continuă preponderență însemnată a etniei ucrainene".

Cercetătorul Ihor P. Vozniî prezintă articolul "**Cu privire la activitatea economică a locuitorilor moșiei feudale întărite de la Cernaucă în secolele XII-XIII (după datele materialelor arheologice)**". Horodiștea cercetată este situată pe un deal nu prea înalt în locul numit Sprânceni, pe malul stâng pârâului Moșcău, afluent al Prutului. Arheologul cernăuțean încearcă să stabilească ocupațiile practicate de locuitorii acestei așezări în baza descoperirilor făcute în ultimii ani.

Activitatea economică s-a concentrat, potrivit investigațiilor realizate, în jurul prelucrării pământului, creșterii animalelor, vânatului, pescuitului și apiculturii. În plus, cum e și firesc autorul face comparație între obiectele găsite la Cernaucă cu cele descoperite în alte zone. Dar, acest procedeu este limitat doar la teritoriul situat spre nord de Bucovina, reeșind că partea regiunii Cernăuți din stânga Prutului, reprezintă, astfel, extremitatea sudică a spațiului etnic est-slav. Este curios faptul că arheologul cernăuțean nu prezintă și materialele ceramice, care, prin forme și decoruri, ar fi putut spune foarte mult în privința încadrării etno-culturale a așezării.

În sprijinul afirmațiilor sale, I. P. Vozniî prezintă desene ale obiectelor descoperite (o parte), ceea ce ne permite să ne îndoim de probitatea profesională a cercetătorului, fiindcă descoperirile arheologice de la Cernaucă sunt specifice unui spațiu geografic mult mai larg. Astfel, lama de hârleț pe care autorul o prezintă ca obiect ce are analogii "cu momentele rusești vechi", este prezentă și în așezarea Bucov de lângă Ploiești (sec. VIII-X). Același lucru se poate spune despre seceri, asemănătoare fiind descoperite în așezarea întărită din secolele XII-XIII de la Bâta Doamnei - Piatra Neamț. Cârlige și greutate pentru plase de pescuit de tipul indicat de arheologul cernăuțean sunt caracteristice și zonei Dunării de Jos (sec. VIII-XI).

Exemple similare de necunoaștere a realizărilor arheologiei ne-slave (confirmă lista izvoarelor și literaturii utilizate) și de interpretare unilaterală simplistă (vezi opiniile autorului, privitoare la culturile agricole) a trecutului istoric, îl conduc pe cercetătorul cernăuțean la o concluzie forțată: "Datele arheologice mărturisesc faptul că dezvoltarea principalelor tipuri de activități economice ale populației

pinutului se desfășura într-un contact strâns cu toate pământurile rusești vechi, recte ucrainene vechi, fapt confirmat de multiplele analogii cu alte monumente rusești vechi".

Anumite aspecte ale relațiilor agrare în primele decenii ale stăpânirii austriece în Bucovina, sunt analizate în articolul lui M.M. Saiko **"Majorarea clăcii în Bucovina la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea"**. Autorul analizează legislația agrară austriacă, ce era în vigoare la acea vreme în provincie, structura proprietății rurale, precum și situația diverselor categorii de țărani. Investigând cauzele majorării numărului zilelor de clacă pe care trebuia să-l presteze țăranii, ca și volumul acesteia, cercetătorul cernăuțean trage justa concluzie că acest fenomen își avea rădăcinile în implicarea progresivă a moșiilor boierești în relațiile economiei de piață și intensificarea pe această cale a agriculturii Bucovinei.

Totuși, istoricul ucrainean, semnalând fixarea, la 16 septembrie 1786, și confirmarea, la 11 martie 1813, de către autoritățile imperiale a situației de "status quo" în relațiile dintre proprietari și țărani clăcași, evită să menționeze faptul că acest "status quo" reprezenta menținerea de facto a legislației agricole moldovenești, destul de liberală în comparație cu cele din teritoriile limitrofe.

Profesorul universitar V.M. Botușanskii, în colaborare cu M.M. Saiko, se concentrează asupra procesului de colonizare a Bucovinei cu țărani germani și a rolului acestora în dezvoltarea agriculturii bucovinene. Articolul **"Colonizarea agricolă germană în Bucovina (sfârșitul sec. al XVIII-lea - începutul sec. al XX-lea)"**, reprezintă un studiu bogat documentat și temeinic argumentat, reliefând măsurile adoptate în această direcție de autoritățile imperiale, dificultățile pe care le-a întâlnit administrația austriacă, precum și rezultatele obținute. Evidențind realizările coloniștilor germani în progresul agriculturii bucovinene, autorii sunt nevoiți să constate că impactul sistemului german de prelucrare al pământului și de creștere a animalelor asupra țăranilor autohtoni a fost destul de restrâns, iar rolul unor "împrumuturi (de metode - n.n.) nu trebuie exagerat, ele au fost limitate". Istoricii cernăuțeni trag concluzia că programul extinsei colonizării agricole germane, adoptat la sfârșitul sec. al XVIII-lea, n-a fost realizat în întregime din anumite cauze obiective și subiective.

Dar, nu toate afirmațiile și datele prezentate în acest articol sunt exhaustive și precise. Nu este totuși clar dacă autorii împărtășesc teza privind opoziția Bisericii și nobilimii autohtone față de procesul de colonizare a Bucovinei cu elemente alogene, pe care o prezintă ca opinie a unor "cercetători" oarecare. Analizând destul de detaliat motivele politicii de colonizare promovată de Curtea din Viena, istoricii le reduc doar la cauze economice, evitându-se reliefaarea obiectivelor politice și culturale (promovarea influenței limbii și civilizației germane în sud-estul Europei) pe care le urmărea guvernul austriac. Considerăm că este exagerată și cifra de familii germane (75) aflate în nord-vestul Moldovei la momentul ocupării acestuia (1774) de către armatele austriece. Pentru acea dată se poate vorbi doar de circa 20 familii de germani.

Cercetătoarea G. Skoreiko analizează **"Unele particularități ale realizării recensămintelor populației din Bucovina (sfârșitul sec. al XVIII-lea - începutul sec. al XX-lea)"**. Ea expune evoluția metodologiei și legislației austriece, în domeniul recensământurilor, oprindu-se doar asupra celor efectuate în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea. Se prezintă cusururile care conduceau la "o mare confuzie privind clarificarea structurii naționale". Era de dorit, totuși, dacă nu o analiză, cel puțin semnalarea recensământurilor rusești de la 1772-1773 și 1774, efectuate în Moldova.

Un prim pas în istoriografia ucraineană în studierea uneia dintre minoritățile etnice l-au întreprins cercetătorii V. Strutinskii și T. Iașeniuk prin articolul **"Polonezii în Bucovina în secolul al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea: unele aspecte ale participării lor în viața social-politică și economică"**. Autorii analizează imigrarea și așezarea polonezilor în Bucovina, dezvoltarea lor culturală, economică și politică, contribuția lor la progresul societății în ansamblu. Totodată, este cel puțin discutabilă afirmația autorilor cu privire la caracterul multiethnic al Bucovinei, imediat după anexarea acesteia de către Habsburgi, și este neîntemeiată pe surse documentare constatarea lor privitoare la structura etnică a provinciei la 1775: "În total, populația de 75 mii locuitori, după criteriul etnic, era compusă din 63% ucraineni, 26% români și 5% alte naționalități".

Istoria apariției și dezvoltării și apariției străzii care, de-a lungul timpului, a purtat numele de strada Molodiei, Herrngasse, Iancu Flondor și apoi Olha Kobîleanska, a instituțiilor mai însemnate care

s-au aflat aici, sunt prezentate în articolul **"Din istoria apariției străzii O. Kobîleanska în Cernăuți"**, semnat de V. Demociko, A. Koșur și V. Koșur.

I. Jaloba, care se ocupă de evoluția căilor de comunicație în Bucovina, vine cu studiul **"Plutăritul lemnului bucovinean pe Prut și Ceremuș în secolul al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea"**, iar istoricul S. Troian prezintă articolul **"Din istoria vieții culturale a germanilor bucovineni (a doua jumătate a secolului al XIX-lea - începutul secolului al XX-lea)"**.

Un șir de studii sunt consacrate diverselor aspecte ale vieții culturale, politice și economice ale ucrainenilor bucovineni: V. Botușanskii, **"Apariția și activitatea sălilor de lectură satești ucrainene în Bucovina (anii 80 ai secolului al XIX-lea - începutul secolului al XX-lea)"**; A. Cernii, B. Bilețkii, **"Emigrația ucraineană în S.U.A. și Canada la sfârșitul secolului al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea (în baza materialelor din Galiția și Bucovina)"**; T. Marușik, **"Viața teatrală și muzicală în Bucovina de nord (a doua jumătate a secolului al XIX-lea - începutul secolului al XX-lea)"**; O. Dobrjanskii, **"Moștenirea epistolară a lui St. Smal-Stoțki ca sursă pentru istoria vieții sociale din Bucovina anilor '80-'90 ai secolului al XIX-lea"**; N. Strelciuk, **"Unele aspecte ale opiniilor istorice ale lui I. Franko"**; N. Rotar, **"Participarea cadrelor didactice bucovinene în mișcarea școlară din Republica Populară Ucraineană (1918-1920)"**.

Istoricul V. Fisanov a prezentat problema Bucovinei în raporturile internaționale în anii conflagrației mondiale în articolul **"La intersecția diplomației și a propagandei: ecoul "războiului cuvintelor" în Bucovina anilor 1914-1918"**, punând accentul pe măsurile de propagandă realizate de Antanta în spațiul bucovinean.

S. Pivovarov aduce la cunoștința cititorului un aspect mai puțin cunoscut din trecutul provinciei. În **"Bonurile Cernăuților în anii primului război mondial"** sunt reliefate condițiile în care muniopalmitatea cernăuțeană a fost nevoită să introducă în circulație proprii bani "Gutscheine" în valoare de 20 și 50 helleri, 1 și 5 coroane.

Un studiu interesant, consacrat unui segment al vieții politice interbelice, este articolul cercetătorului I. Piddubnii **"Activitatea organizației social-democrate bucovinene în primii ani postbelici (1918-1920)"**.

Istoricul S. Komarnișkii prezintă **"Operația Proskuriv-Cernăuți (martie-aprilie 1944) și eliberarea Bucovinei"** de sub "armatele de ocupație germano-române", povestind despre "luptele crâncene" purtate de armata roșie cu "cotropitorii fasciști", despre "muncitorii din regiunea Cernăuți" care, la un miting din orașul Cernăuți, "au exprimat mulțumirea plină de respect ostașilor Armatei Roșii pentru fapta lor eroică".

Politica de sovietizare și rusificare promovată de bolșevici după cel de-al doilea război mondial în partea de nord a Bucovinei este prezentată, pentru prima dată în istoriografia ucraineană, de către cercetătorul V. Holodnișkii în studiul **"Cu privire la relațiile social-politice și situația socială a populației din regiunea Cernăuți în a doua jumătate a anilor '40 ai secolului al XX-lea"**; A. Koșur și B. Bilețkii pun în lumină "petele albe" din istoria regiunii Cernăuți în perioada postbelică: **"Istoriografia problemelor istoriei regiunii Cernăuți (1940-1996)"**.

Culegerea este încheiată de un medalion alcătuit de medievistul O. Masan, **"B.O. Tîmoșciuk - distins cercetător al monumentelor arheologice din Bucovina"**.

Volumul *Z istoricinoho mînuloho Bukovini*, care reprezintă "ultimul cuvânt" al istoricilor ucraineni din Cernăuți privind istoria Bucovinei, evidențiază unele tentative palide de a privi lucrurile în conformitate cu realitățile istorice ale timpului, dar și faptul că debarasarea de vechile stereotipuri ale istoriografiei comuniste și ultranaționaliste este un proces destul de complex și dificil pentru tânăra istoriografie ucraineană.